ពាក្យហៅសាច់ញាតិ ក្នុងសិលាចារឹកខ្មែរ (ភាគ២)

នៅក្នុងអត្ថបទភាគ១ បានបង្ហាញអំពីពាក្យហៅញាតិជា ជីដូនជីតា និងឪពុកម្ដាយ តាមរយៈសិលាចារឹករួចមកហើយ[១]។ នៅក្នុងអត្ថបទនេះ យើងនឹងបង្ហាញពាក្យបុរាណទាំងនោះជាបន្តទៅទៀត។

បង៖ នៅសម័យកណ្ដាល យើងប្រទះឃើញសំណេរពាក្យនេះសរសេរច្រើនរបៀបជា **បោង បោង** និង **បង**។ នៅសម័យមុនអង្គរ និងអង្គរ យើងពុំប្រទះឃើញពាក្យនេះទេ ប្រទះឃើញតែពាក្យ **ត្បោង** និង **ត្បោង** ដែលមានន័យថា **ច្បង កូនបង**។ ថ្វីដ្បិតតែយើងពុំប្រទះពាក្យ **បង** នៅសម័យមុនអង្គរនិងអង្គរ តាមរយៈសិលាចារឹកក្ដី ក៏យើងអាចធ្វើបុនស្ថាបនកម្ម (Reconstruction) ឬកសាងពាក្យនោះឡើងវិញតាមរយៈពាក្យកម្លាយ **ត្បោង** និង **ត្បោង** ដែលក្លាយមកពីឫស ***បោង**។ ដូច្នេះពាក្យ **បង** កាលពីសម័យមុនអង្គរ និងអង្គរមានសំណេរជា ***បោង** ដែលបន្តប្រើនៅសម័យកណ្ដាលជា **បោង**។ យើងសូមជូនឃ្លាឧទាហរណ៍ ដែលដកស្រង់ពីសិលាចារឹកវត្តសសរមួយរយ ខេត្តក្រចេះដូចខាងក្រោម៖

«កន្ទេងកម្រតេងអញ្ចិត**ត្បោង** កូនិកន្ទេងកម្រតេងអញ្ចិគ្រីជយេន្ទ្រភា ចៅកន្ទេងអញ្ចិគ្រីន្ទ្របេន្ទ្រទេវី ចៅទ្វោតិវ្រះកម្រតេងអញ្ចិគ្រិន្ទ្រលោក» (K.១២៤៖ បន្ទាត់ទី៣-៦)។

ឃ្លាខាងលើនេះអាចប្រែសម្រួលបានថា «កន្ទេងគម្តែងអញ(ជាកូន)ច្បង កូនរបស់កន្ទេងគម្តែងអញស្រីជយេន្ទ្រភា ចៅរបស់កន្ទេងអញស្រីទ្រីបេន្ទ្រទេវី ចៅទួតរបស់ព្រះគម្តែងអញស្រិន្ទ្រលោក។

ប្អូន៖ ពាក្យនេះនៅសម័យមុនអង្គរ មានសំណេរជា **ប្អូន** និងនៅសម័យអង្គរ មានសំណេរជា **ផ្អូន ផឲិន ផ្អូន** និង **ផអូន** ដែលពាក្យទាំងនេះជាពាក្យកម្លាយមកពីឫស **ឲិន** និង **អូន** មានន័យថា **អូន**។ ខាងក្រោមនេះជាឧទាហរណ៍ដកស្រង់ពីសិលាចារឹកអ្នកតា

[១] សូមមើល៖ https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/18744។

អត្ថបទដោយ៖ ហ៊ុន ឈុនតេង

ចារឹក K.១៨១ ដែលបង្ហាញពីមន្ត្រីម្នាក់មានងារនិងឈ្មោះថា វាបស្រី ជាប្អូនរបស់អភិបាលក្រុងដែលបានប្រើឱ្យទៅច្រូតស្រូវគេ ត្រូវទទួលទោសវាយខ្នង១០២រំពាត់។

«វាបិគ្រី តផ្អូនិម្រតាញ៑កុរុង៑ តតិប្រេច្រូត្តស្រុ តគិតិត្រានិណ្ឌ៝យប្វម្ពតាទន១០០-២» មានន័យថា វាបស្រីជាប្អូនម្រតាញកុរុងដែលប្រើច្រូតស្រូវ (សភា)ជម្រះក្តីដោយវាយខ្នង១០២រំពាត់[២]។

រៀម៖ នៅក្នុងវចនានុក្រមខ្មែរ ពន្យល់ថាពាក្យនេះជារាជសព្ទ ឬពាក្យប្រើជាមួយព្រះរាជានិងព្រះរាជវង្សានុវង្ស ដូចជា **ព្រះរៀម សម្តេចព្រះរៀម**។ នៅក្នុងស្រទាប់មនុស្សទូទៅ ប្រើពាក្យនេះភ្ជាប់ជាមួយពាក្យ **ច្បង** ជា **រៀមច្បង**។ នៅសម័យមុនអង្គរ យើងមិនប្រទះឃើញពាក្យនេះទេ។ នៅសម័យអង្គរ ពាក្យនេះមានសំណេរច្រើនរបៀបដូចជា **អ្រឹំ អ្រ្យាំ** និង **អ្រ្យាម៑**។ ចំណែកឯនៅសម័យកណ្តាលសរសេរជា **រៀម** ដូចពេលបច្ចុប្បន្នដែរ។ ពាក្យនេះនាសម័យបុរាណមានប្រើដូចជា **អ្រ្យាំច្បោង៑** = **រៀមច្បង**, **អ្រ្យាំសហោទរ** = **បងបង្កើត/បងរួមផ្ទៃតែមួយ**, **វ្រះអ្រ្យាំ** = **ព្រះរៀម**។ ខាងក្រោមនេះជាឃ្លាឧទាហរណ៍៖

«វ្រះកម្រតេង៑អញ៑គ្រីកណ្ឌបណ្ឌិត**អ្រ្យាំ**សហោទរវ្រះកម្រតេង៑អញ៑គ្រីកវីគ្វរបណ្ឌិត» (K.៩១៩៖ បន្ទាត់ទី២២-២៣) អាចប្រែសម្រួលបានថា «ព្រះគម្តែងអញស្រីកណ្ឌបណ្ឌិតជាបងបង្កើតព្រះគម្តែងអញស្រីកវីស្វរបណ្ឌិត»។

ក្មួន៖ នៅសម័យមុនអង្គរ ពាក្យនេះមានសំណេរជា **កោនិ កោន្ន កុនិ** និង **ក្វនិ**។ លុះមកដល់សម័យអង្គរ កាន់តែមានសំណេរសម្បូរបែបដូចជា **ក្វនិ ក្វន ក្វន្ន ក្វណិ ក្វណ្ណ ក្វានិ** និង **ក្វេនិ**[៣]។ នៅសម័យកណ្តាលមានសំណេរ **កួន កួន្ន** និង **កួណ**។ ខាងក្រោមនេះជាឃ្លាឧទាហរណ៍ស្រង់ពីសិលាចារឹកសម័យមុនអង្គរនិងអង្គរ៖

---

[២] សូមអានបន្ថែម៖ https://ams.com.kh/khmercivilization/detail/7597។

[៣] សំណេរនេះ សង្កេតឃើញមានតែម្តងប៉ុណ្ណោះនៅក្នុងសិលាចារឹកវត្តភូ K.៣៦៦ ខណៈក្នុងសិលាចារឹកនេះដដែលសរសេរជា **ក្វនិ** ចំនួន១៧ដង។

អត្ថបទដោយ៖ ហ៊ិន ឈុនតេង

«អ្មេបន្ទៅ១ កុក្មោសិ១ អ្មេទ្រោងិ១ **កោនិ**កុ២ កុស្រី១ **កោនិ**កុ កុចាហ្វ១ កុយេសាយិ១ **កោនិ**កុ៣ កុយេមាយិ១ **កោនិ**កុ១ កុយោងិកនិ១ **កោនិ**កុ កុយង៉ាហ្វ១ កុយមា១ **កោនិ**កុ២ កុយតងិ១ **កោនិ**កុ២ កុម្ទេងិ១ **កោនិ**កុ២» (K.៤៥១ត្បូង៖ បន្ទាត់៧-១០) ដែលមានន័យថា «មេបន្ទៅ១ កុៈក្មោស១ មេទ្រោង១និងកូន២ កុស្រី១(និង)កូន កុចាហ្វ១ កុយេសាយ១និងកូន៣ កុយេមាយ១និងកូន១ កុយោងកន១និងកូន កុយង៉ាហ្វ១ កុយមា១និងកូន២ កុយតង១និងកូន២ កុរម្ទេង១និងកូន២»។

«មានិក្វានិម្វាយិដ្នះតេងិក្រ្ស្ណា» (K.៦១១ខ៖ បន្ទាត់៤) មានន័យថា «មានកូនមួយឈ្មោះតេងក្រឹស្ណា»។

ចៅ៖ នៅសម័យមុនអង្គរ ពាក្យនេះមានសំណេរដូចបច្ចុប្បន្នដែរ។ ពាក្យនេះក៏ឃើញមាននៅក្នុងសិលាចារឹកមនបុរាណជា **cow**[៥] និងពាក្យមនទំនើបជា **cao**។ ពាក្យនេះក៏មាននៅក្នុងក្រុមភាសាមន-ខ្មែរដទៃទៀតផងដែរ[៦]។ ដូច្នេះពាក្យ **ចៅ** គឺជាពាក្យរបស់ក្រុមភាសាមន-ខ្មែរ។ នៅសម័យអង្គរ ពាក្យនេះមានសំណេរជា **ចៅ ចៅរ៑** និង **ចោ**[៧]។ លុះមកដល់សម័យកណ្ដាល ពាក្យនេះមានសំណេរជា **ចៅ ចៅរ ច្មៅ ចោរ ចោ ច្មោ** និង **ច្មោរ**។ ពាក្យ **ចៅ** នេះក៏ប្រើនៅក្នុងន័យម្យ៉ាងទៀតថា **ម្ចាស់** ផងដែរ ដូចជាពាក្យ **ព្រះចៅ** គឺ**ព្រះរាជា** ជាដើម។ នៅទីនេះ យើងពុំលើកយកពាក្យនេះមកពិភាក្សាឡើយ ដ្បិតពុំទាក់ទងនឹងប្រធានបទ។

---

[៤] **កុ** ជាឋានន្តរនាមរបស់អ្នកបម្រើភេទស្រី។ **កុយ** ជាឋានន្តរនាមរបស់អ្នកបម្រើភេទស្រីមានវ័យចំណាស់។

[៥] Jenner 2009: 137។

[៦] សូមអានបន្ថែម៖ Shorto, H. L., Sidwell, P., Cooper, D. L., & Bauer, C. (2006)។

[៧] សំណេរនេះ នៅសម័យអង្គរ សង្កេតឃើញមានតែ២ដងប៉ុណ្ណោះ។ នៅក្នុងសិលាចារឹកសំពេង K.២៥៤ ផ្ទាំងក បន្ទាត់ទី៤ ដែលអ្នកស្រាវជ្រាវមួយចំនួនអានជា «ចោ» នោះ ហាក់ពុំសមស្របទេ ដ្បិតវាមានរូបរាងជា «ចៅ» ច្រើនជាង។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរថាសញ្ញាស្រៈនិស្ស័យ «ោ» និង «ៅ» នៅក្នុងសិលាចារឹកមានរូបរាងខុសប្លែកគ្នាបន្តិច ដែលនៅក្នុងស្ថានភាពចារចង្អៀត ឬអក្សរតូចដូចក្នុងសិលាចារឹកសំពេងនេះ អាចនាំឱ្យមានការច្រឡំគ្នា។

អត្ថបទដោយ៖ ហ៊ិន ឈុនតេង

ពាក្យហៅសាច់ញាតិ ក្នុងសិលាចារឹកខ្មែរ (ភាគ២)

តាមរយៈពាក្យ ដែលបានលើកបង្ហាញកន្លងមកនេះ យើងសង្កេតឃើញថាពាក្យនៅសម័យកណ្តាល មានសំណេរច្រើនរបៀប ច្រើបបែបជាងសម័យមុនអង្គរនិងសម័យអង្គរ ។ ចំពោះសំណេរច្រើនរបៀបនៅសម័យកណ្តាល ក៏មានមតិរបស់អ្នកសិក្សាអក្សរសាស្ត្រនិងភាសាសម័យកណ្តាលមួយចំនួន ចាត់ទុកថាជាការធ្លាក់ចុះនៃអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ ដ្បិតសំណេរគ្មានក្បួនខ្នាតច្បាស់លាស់ ឬមានអនាធិបតេយ្យ សរសេរតាមតំបន់ប្លែកៗគ្នា។ ជាពិសេសសំណេរនៅលើសាស្ត្រាស្លឹករឹត ក៏កាន់តែប្លែក ចម្រុះ និងច្រើនបែបជាងនៅលើសិលាចារឹកទៅទៀត។ នេះជាការមើលឃើញពីផ្នែកម្ខាង។ ប្រសិនបើយើងក្រឡេកមើល និងពិចារណាលើទិដ្ឋភាពម្ខាងទៀត នោះយើងនឹងអាចឃើញអ្វីផ្សេងមួយបែបទៀត។

នៅសម័យអង្គរ យើងសង្កេតឃើញថាសិលាចារឹកភាគច្រើនចារឡើង តាមព្រះរាជបញ្ជារបស់ព្រះមហាក្សត្រដែលបានត្រាស់បង្គាប់ ឬចារឡើងដោយទូលសុំទៅព្រះរាជា។ ចំណែកឯក្រុមចារទៀតនោះ ក៏មានក្រុមជាងដែលទទួលបន្ទុកចេញទៅធ្វើនិងចារសិលាចារឹកនោះផងដែរ។ ករណីផ្សេងទៀត ក៏ឃើញមានក្រុមជាងមូលដ្ឋានដែលទទួលភារៈចារសិលាចារឹកនោះផងដែរ។ ទោះបីជាមានក្រុមជាងចារផ្សេងគ្នា ប៉ុន្តែក្រុមទាំងនោះស្ថិតនៅក្រោមអំណាចកណ្តាលរួមគ្នាតែមួយ ដែលជាហេតុនាំឱ្យមានសំណេរឯកភាពគ្នាច្រើន។ ចំណែកសម័យកណ្តាលវិញ យើងឃើញថាអំណាចកណ្តាល មានភាពមិននឹងនរឯការចារសិលាចារឹកវិញ ក៏មិនស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់មន្ត្រីរាជវាំងនិងព្រះរាជាទៀតដែរ។ មន្ត្រីតូចធំ ព្រះសង្ឃគ្រប់លំដាប់ថ្នាក់ អ្នកមានឋានៈក្នុងសង្គម ក្រុមអ្នកធ្វើធម្មយាត្រា អ្នកមកធ្វើបុណ្យនៅតាមបុរាណស្ថាននានា សុទ្ធតែអាចចារសិលាចារឹកបាន។ ម្យ៉ាងទៀត ទោះបីជាសំណេរទាំងនោះខុសប្លែកគ្នាក៏ដោយចុះ ក៏សំណេរទាំងនោះអាចជាកម្មវត្ថុនៃការសិក្សារកមូលដ្ឋាននៃសំណេរខ្មែរ ក្នុងទស្សនៈរបស់មនុស្សខ្មែរសម័យកណ្តាលផងដែរ។ ជាពិសេស គំនិតជាមូលដ្ឋាននៅក្នុងការបង្កើតសញ្ញានិងកត់ត្រាសូរដែលកើតឡើងថ្មី នាសម័យនោះផងដែរ។

(នៅមានត)

អត្ថបទដោយៈ ហ៊ុន ឈុនតេង

បញ្ជីរូបភាព

អត្ថបទដោយៈ ហ៊ុន ឈុនតេង

ឯកសារយោង

Jenner, P. N.
2009. *A dictionary of pre-Angkorian Khmer*. Pacific linguistics, Research school of Pacific and Asian studies, the Australian national University.

Shorto, H. L., Sidwell, P., Cooper, D. L., & Bauer, C.
2006. *A Mon-Khmer comparative dictionary*. Pacific Linguistics, Research School of Pacific and Asian Studies, The Australian National University.

អត្ថបទដោយៈ ហ៊ិន ឈុនតេង